

Paweł Malendowicz
ORCID: 0000-0003-2325-9966
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Cele programowe partii nacjonalistycznych w Europie na początku XXI wieku. Przykład Front National (Rassemblement National), Nationaldemokratische Partei Deutschlands i Ruchu Narodowego

Współczesność to czas unifikacji świata, połączonej z jego standaryzacją i uniformizacją. Częścią tego globalnego procesu jest integracja europejska, przemiany w realizacji funkcji państw narodowych oraz intensyfikacja przepływów ludzkich, materialnych i finansowych w skali ponadnarodowej. Charakterystyczne dla globalizacji jest upowszechnianie demokracji i myślenie polityczne w wymiarze ponadnarodowym. Jednakże tym procesom towarzyszą procesy przeciwne: rozwój lokalizmów i myślenia nacjonalistycznego, deficyty demokracji europejskiej i krytyka europejskich elit politycznych związana z separacją władzy, przenoszenie władzy na niewybieralne ponadnarodowe organy polityczne, gospodarcze i finansowe, a także działania polityczne i gospodarcze nakierowane na zabezpieczanie interesów narodowych. Także na poziomie kształtowania się partii politycznych, obok tych, które w swoich programach deklarują głębszą integrację europejską, liberalizację przepływów i dążenie do upowszechniania wartości, takich jak wolność pozytywna („wolność do”), pluralizm, tolerancja czy indywidualizm, działają również partie antyunijne, idee wolnościowe interpretujące negatywnie (jako „wolność od”) i deklarujące antyindywidualizm, a więc osiąganie celów kolektywnych. To partie nacjonalistyczne, aktywne w państwach europejskich, o różnym poziomie poparcia społecznego.

Przedmiotem analizy jest systematyzacja celów programowych formułowanych w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku przez wybrane partie nacjonalistyczne działające we Francji, Niemczech i Polsce. Celem jest odpowiedź na pytanie o treści programowe i ich adekwatność do przemian toczących się we współczesnym świecie, a związanych z integracją europejską, globalizacją rozumianą jako ujednoczenie, uniformizacja i standaryzacja, a także z koncepcjami organizacji społeczeństw analizowanych państw i deficytami demokracji na poziomie ponadnarodowym. Przedmiotem analizy treści są świadectwa myśli politycznej w postaci dokumentów

programowych trzech partii politycznych: francuskiego Frontu Narodowego (Front national, FN), Narodowodemokratycznej Partii Niemiec (Nationaldemokratische Partei Deutschlands, NPD) i Ruchu Narodowego (RN).

Front National

Front Narodowy powstał w 1972 roku. Utworzyły go ugrupowania o orientacji narodowo-radykalnej, monarchistycznej, narodowo-konserwatywnej, radykalnie gaullistowskiej, populistycznej i neofaszystowskiej. Liderem Frontu Narodowego do 2011 roku był Jean-Marie Le Pen, a następnie jego córka Marine Le Pen¹. W 2018 roku partia zmieniła nazwę na Rassemblement National (Zjednoczenie Narodowe). Przedmiotem analizy jest dokument programowy Frontu Narodowego z 2012 roku zatytułowany *Notre Projet – Programme Politique du Front National (Nasz Projekt)*². Pomimo zmiany nazwy partii, co było zabiegiem marketingowym, jej cele nie zmieniły się w kolejnych latach.

Jednym z pierwszych postulatów programowych Frontu Narodowego było przywrócenie potęgi militarnej Francji. Środkiem ku temu miało być między innymi zwiększenie wydatków na obronność, potwierdzenie strategii odstraszania nuklearnego i reaktywowanie przemysłu obronnego, także we współpracy z Rosją. W programie zapisano:

Francuzi potrzebują silnego państwa, które zadba o dozbrojenie i wzmocnienie kraju w obliczu globalizacji. Jako że Unia Europejska zawodzi, [...] to państwo powinno, opierając się na aktywnych siłach działających w kraju, zainicjować reindustrializację i proces wzmocnienia pozycji Francji.

Istotne miejsce w programie partia poświęciła Unii Europejskiej, którą jej liderzy nazywali „koniem trojańskim ultraliberalnej globalizacji”. Krytykowała traktaty unijne, które narzucają dogmat swobodnej konkurencji, zabraniają państwowego

¹ R. Kilar, *Francuski Front Narodowy*, Kraków 2001; P. Davies, *The National Front in France. Ideology, discourse and power*, London–New York 1999; P. Malendowicz, *Francja a Europa w programie Frontu Narodowego i deklaracjach Marine Le Pen*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2017, nr 11, s. 199–212; D. Albertini, D. Doucet, *Histoire du Front national*, Paris 2013; H.G. Simmons, *The French National Front. The extremist challenge to democracy*, Boulder 1996; J. Bartyzel, *Front Narodowy*, <http://haggard.w.interiowo.pl/front.html/> (dostęp: 22 XI 2016); R. Thillaye, C. Chwalisz, *The Front National. Old Rhetoric, New Practices*, „The Polish Quarterly of International Affairs” 2015, No. 2, s. 103–120.

² *Notre Projet – Programme Politique du Front National*, 2012, <http://www.frontnational.com/le-projet-de-marine-le-pen/> (dostęp: 28 VI 2016); szerzej: P. Malendowicz, *W drodze do władzy... Nacjonalistyczne projekty państw Europy XXI wieku*, Bydgoszcz 2017, s. 21–42; zob. też: J.-M. Le Pen, *Nadzieja. Rozważania o Francji i Europie z przywódcą francuskiego Frontu Narodowego*, tłum. M. Miśzalski, Warszawa 1994.

wspomagania rodzimych firm, a także ochrony granic wewnętrznych i zewnętrznych Unii, a zatem patriotyzmu gospodarczego.

Front Narodowy analizował, że Unia Europejska utworzona została przez kraje kultur sąsiadujących z sobą, na porównywalnym poziomie rozwoju ekonomicznego i społecznego. Oparta była na zasadzie wyższości wspólnoty nad jednostką, a dziś stanowi organizację podążającą w niewłaściwym kierunku. Rezultaty takiej polityki to: otwarcie granic zachęcające do przenoszenia siedzib firm, bezrobocie, dyktatura rynku, niszczenie usług publicznych, ubóstwo, masowe migracje, ukształtowanie się superpaństwa, zatarcie granic, zamiar przyłączenia Turcji do Unii, ultraliberalna i globalna ideologia.

Współczesna Europa została nazwana „nienarodową”, albo wręcz „antynarodową”, a Unia cierpiąca na „deficyty demokracji”. Dowodzić tego miała władza Komisji Europejskiej – organu niewybieralnego, a więc niedemokratycznego, maskowana wyborami powszechnymi deputowanych do Parlamentu Europejskiego o niewielkich uprawnieniach. Nacjonałiści ocenili, że Unia Europejska jest zniewolona przez długi i euro, a nadto jest narzędziem w rękach ultraliberalnych ideologów i zwolenników globalizacji. Euro uznane zostało za aberrację ekonomiczną, co determinowało postulat wdrożenia planu odgórnie narzuconej dekonstrukcji strefy euro. Ponadto partia proponowała zainicjować renegocjacje traktatów celem zerwania z dogmatyczną strukturą wspólnoty. Uznała, że należy położyć fundamenty pod Europę respektującą suwerenność narodów, odrębności tożsamości, języków i kultur. Działania takie miało koordynować Ministerstwo Suwerenności. Ono koordynowałoby także renegocjacje traktatów i przywrócenie narodowej niezależności.

Stanowisko Frontu Narodowego wobec Unii Europejskiej to element szerszej oceny procesów globalnych. Według nacjonalistów „od Azji po Amerykę Łacińską, przez świat islamu, rodzi się nowy świat, oparty na afirmacji narodowej tożsamości i suwerenności”. Stąd koncepcja reaktywacji Europy – nie zintegrowanej w ramach Unii, ukierunkowanej na zanik narodów, ale opartej na współpracy suwerennych narodów.

To łączyło się z krytyką procesów przeciwnych wobec demokratyzacji. Dla nacjonalistów demokracja to fundamentalna zasada Republiki Francuskiej. Jednakże demokratyczność Francji została poważnie ograniczona – z jednej strony przez podległość francuskiego prawa wobec niedemokratycznych organów Unii Europejskiej, z drugiej – przez instytucje i procedury niezgodne z imperatywem demokratycznym, a także przez nadużywanie władzy, które dodatkowo wzmacnia deficyty demokracji.

Na podstawie krytyki Unii Europejskiej Front Narodowy postulował, aby Francja ponownie zapanowała nad swoimi granicami, najlepiej w ramach swobodnego

stowarzyszenia państw europejskich dzielących wspólną wizję i interesy w takich kwestiach, jak migracja czy reguły rządzące handlem zagranicznym i przepływem kapitału. Chciał, aby Francja przywróciła nadrzędność prawa krajowego nad prawem unijnym, odzyskała władzę nad własną polityką monetarną i finansami, aby powstawały wielkie, innowacyjne projekty europejskie, mające służyć obywatelom, budowane na bazie dobrowolnego partnerstwa i aby składka netto Francji do budżetu europejskiego została anulowana celem przeznaczenia nadwyżek na wsparcie dla między innymi lokalnego rolnictwa. To miało służyć „wyswobodzeniu się” spod „nadzoru eurokratycznego superpaństwa, które z Brukseli i Frankfurtu usiłuje rządzić wszystkimi aspektami życia politycznego, finansowego, gospodarczego, społecznego i kulturowego 450 mln Europejczyków”.

Z kolei imigracja do Francji, odbywająca się za zgodą elit politycznych, była przez francuskich nacjonalistów analizowana w kontekście „zdrady narodu”. Partia uzasadniała to tym, że migracja pociąga za sobą olbrzymie koszty, a zarządy dużych firm wykorzystują imigrantów do zaniżania płac. Uznali także, że asymilacja imigrantów przy tak dużej skali imigracji nie jest możliwa.

Dotychczasowa polityka krytykowana była także za uchylanie się państwa od zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom, za lekceważenie polityki kulturowej, w ramach której sztuka i język stanowią podstawę narodowej tożsamości, za odejście od wzorca republikańskiego elitaryzmu w polityce oświatowej, opierającego się na wymaganiach wobec wszystkich, indywidualizmie i większej dyscyplinie. Polityka prorodzinna została przez Front uznana za jeden z podstawowych elementów narodowej solidarności i pierwszy krok do zachowania narodowej tożsamości. Partia postulowała również ponowną industrializację Francji jako sposób na zwalczanie bezrobocia i „ucieczki” lokalnych firm za granicę, a także przywrócenie sprawności działania usług publicznych, zdziesiątkowanych, jak twierdzono, przez trwające trzydzieści lat utrwalanie ultraliberalnej ideologii. Według nacjonalistów, dominujące partie stopniowo doprowadziły do zniszczenia usług publicznych, które zostały sprywatyzowane.

Nationaldemokratische Partei Deutschlands

Narodowodemokratyczna Partia Niemiec powstała w 1964 roku. Była kontynuatorką nazistowskiego ugrupowania Deutsche Reichspartei (Niemiecka Partia Rzeszy). Oskarżenia o neonazizm i próby delegalizacji NPD podejmowane były kilkakrotnie, ale bezskutecznie. Okresowo była związana z Deutsche Volkunion (Niemiecka Unia Ludowa). Przewodniczącymi NPD byli: Friedrich Thielen, Adolf von Thadden, Martin Mussnug, Günter Deckert, Udo Voigt, Holger Apfel, Udo

Pastörs, Frank Franz³. Analizowany niżej program Narododemokratycznej Partii Niemiec *Arbeit. Familie. Vaterland. Das Parteiprogramm der Nationaldemokratischen Partei Deutschlands* (Praca. Rodzina. Ojczyzna) został przyjęty w 2010 roku w Bambergu⁴.

Preambuła programu zawierała jego myśl przewodnią, ukierunkowującą czytelników na interpretację kolejnych jego części: „W XXI w. ważą się losy narodu niemieckiego – jego być albo nie być. Niż demograficzny, postępujące obce wpływy, zależność od ponadnarodowych instytucji oraz globalizacja, są źródłem zagrożeń egzystencjalnych, które mają katastrofalne skutki”.

Podobnie jak Front Narodowy, także NPD podkreślała znaczenie postulatu odbudowy tożsamości narodowej Niemców. To miało oznaczać, że „Niemcy muszą pozostać krajem Niemców, lub powrócić do takiego stanu na terenach, gdzie taki stan rzeczy winien mieć miejsce”. Partia sprzeciwiała się osiedlaniu imigrantów w Niemczech, odrzucała „wielokulturowe” modele społeczeństwa, także amerykanizację i islamizację, a winą za imigrację oskarżała dominujące partie polityczne, które – jak uznała – chcą zachować władzę poprzez wymianę narodu.

Obok odbudowy tożsamości narodowej, NPD zwracała uwagę na konieczność odbudowy suwerenności narodowej, a więc wolności od obcej władzy, odbudowę niemieckiej państwowości i wystąpienie z ponadnarodowych instytucji, takich jak Unia Europejska i NATO. To państwo narodowe było dla NPD podstawą rządów narodu i jedynym gwarantem społecznej sprawiedliwości.

Narododemokratyczna Partia Niemiec była partią antyglobalizacyjną. Zgodnie z jej analizami programowymi zglobalizowany kapitalizm nie zna politycznych, socjalnych i kulturowych więzi. Miejsca pracy eksportowane są do krajów o niskich kosztach pracy przy jednoczesnym imporcie obcej taniej siły roboczej. Globalizację przeciwstawiała wolności narodów. Globalizacja oznacza bowiem światową dyktaturę wielkiego kapitału, który zrównuje kulturowo narody, ubezwłasnowolnia je politycznie, wykorzystuje gospodarczo i niszczy etnicznie.

³ I. Janicka, *Nowy niemiecki patriotyzm w debacie publicznej w RFN*, Piła 2007; eadem, *Niemieckie partie polityczne. Vademecum*, Piła 2008; M. Kosman, P. Malendowicz, *Głos polskich i niemieckich nacjonalistów w debacie na temat integracji europejskiej*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2015, nr 9, s. 305-324; P. Maćkowiak, *Narodowo-Demokratyczna Partia Niemiec. Wizerunek partii neofaszystowskiej*, Warszawa 1983; J.D. Nagle, *The National Democratic Party. Right radicalism in the Federal Republic of Germany*, Berkeley 1970; P. Lippóczy, *Narododemokratyczna Partia Niemiec*, [w:] *Ekstremizm prawicowy we współczesnym świecie*, red. F. Ryszka, Warszawa 1980, s. 35-62; P. Lippóczy, J. Sułek, *Spadkobiercy swastyki. NPD*, Warszawa 1969; A. Trzcielińska-Polus, *Aktywność polityczna NPD we wschodnich krajach związkowych RFN*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2011, nr 4(VIII), s. 101-114.

⁴ *Arbeit. Familie. Vaterland. Das Parteiprogramm der Nationaldemokratischen Partei Deutschlands*, Bamberg 2010, <http://www.npd.de/themen/> (dostęp: 9 XII 2014); szerzej: P. Malendowicz, *W drodze do władzy...*, s. 95-114.

Alternatywą miało być socjalne państwo narodowe, którego funkcją byłoby zapobieganie walce wszystkich przeciwko wszystkim, a podstawą – solidarność narodowa wsparta jego kulturą. Tymczasem społeczeństwa zachodnie nie tworzą żadnej wiążącej kultury, a społeczeństwa „wielokulturowe” są formą społeczną pozbawioną kultury, formą, która tworzy społeczeństwa równoległe w zależności od swego profilu etnokulturowego. Solidarność istniejącej wspólnoty narodowej traci moc w wyniku nadmiernej reprezentacji interesów jednostki lub interesów grupy. To wiąże się z celami gospodarczymi NPD. To bowiem naród winien stać w centrum narodowego ładu gospodarczego, a nie zysk międzynarodowych koncernów.

Jak każda partia posługująca się ideologią nacjonalistyczną, także NPD podkreślała, że rodzina jest podstawą narodu i nośnikiem jego biologicznego dziedzictwa. Rodzina to małżeństwo i dzieci, partnerskie związki homoseksualne zaś nie tworzą rodziny – uznali neonaziści. Takie oceny uzasadniają także sprzeciw radykałów wobec polityki *gender*, uznanej przez nich za sprzeczną z naturą.

Narodowodemokratyczna Partia Niemiec twierdziła, że naród musi mieć prawo do decydowania o sobie, a prawo to nie może być osłabione przez organizacje ponadnarodowe jak Unia Europejska. Gospodarka powinna pełnić funkcje służebne wobec narodu i powinna zaspokajać jego potrzeby. Celem gospodarczo-politycznym państwa powinna być daleko idąca samowystarczalność. Stąd postulat nacjonalizmu gospodarczego jako alternatywy dla globalizacji ekonomicznej. To uzasadnia także koncepcję NPD narodowej polityki społecznej, która miałaby zagwarantować bezpieczeństwo społeczne jednostki we wspólnocie oraz wspierać działania jednostki na rzecz wspólnoty.

Przeciwstawiając się imigracji, NPD głosiła hasło „Niemcy dla Niemców”. To wielki kapitał, rząd i związki zawodowe miały „przemycić” miliony cudzoziemców do Niemiec, a nadawanie im obywatelstwa miało podważać prawo istnienia narodu niemieckiego. Stąd prawo opierające się na zasadzie pochodzenia mogło ten proces zatrzymać. NPD postulowała też wydalenie cudzoziemców i prowadzenie polityki imigracyjnej, której celem miał być obowiązek powrotu do rodzimych stron cudzoziemców, zamiast prawa do pozostania w Niemczech. To jednocześnie postulat zachowania niemieckiej substancji narodowej zamiast mordowania narodu jego islamizacją – oceniali liderzy NPD. Każdemu narodowi przysługuje prawo samodecydowania oraz ochrony tożsamości kulturowej i narodowej.

Te postulaty partia łączyła z krytyką multikulturowości w ramach Unii Europejskiej, którą negocjowała podobnie jak francuski Front Narodowy. NPD odrzuciła konstytucję Unii Europejskiej, uznając, że zastępuje ona prawo Niemiec. Miało to być wyrazem pogardy rządzących wobec konstytucyjnej zasady suwerenności narodowej, zgodnie z którą wszelka władza winna pochodzić od ludu. Podobnie

jak francuscy nacjonaści, NPD podważała demokratyczność Unii Europejskiej, uznając, że władza wykonawcza nie jest w niej demokratycznie uprawomocniona. Była to zatem w jej ocenie unia technokratów i koncernów, która powstała przeciwko Europie narodów. Celem przywrócenia suwerenności narodowej należało zatem przywrócić narodowe i regionalne prawa do samorządności. Europa narodów miała być wolna, przyszłościowa, sprawiedliwa społecznie i chroniąca swą narodową tożsamość.

Na tych zasadach NPD skonstruowała także koncepcję polityki zagranicznej. Miała być ona zorientowana wyłącznie na interesy niemieckie. Niemcy nie powinny zatem brać udziału w działaniach wojennych USA, a także innych imperiów. NPD postulowała natychmiastowe wycofanie wszystkich niemieckich żołnierzy z innych krajów. Jednakże również i w tej dziedzinie można odnaleźć podobieństwa do koncepcji francuskich nacjonalistów. NPD zwracała bowiem uwagę na rozwój stosunków niemiecko-rosyjskich w dziedzinie polityki, gospodarki oraz obronności w kontekście historycznym, a także ze względu na konieczność utrzymania takich stosunków w przyszłości. Rosja bowiem była państwem europejskim, jak wskazywali politycy NPD, w przeciwieństwie do Turcji i Izraela, których polityce NPD się przeciwstawiała, także w kontekście planów integracji Turcji z Unią Europejską.

Choć partia ta deklarowała dążenie do pokoju, to jednak sprzeciwiała się „oddaniu ziem niemieckich” innym państwom, choć program nie wymienia z nazwy Polski (jednakże obszar byłej Niemieckiej Republiki Demokratycznej nazwany został Niemcami środkowymi). Neonaziści domagali się jednak zjednoczenia Niemiec z uwzględnieniem obszarów „historycznie przynależnych” do Niemiec. NPD przypominała o obowiązku pomocy Niemcom przebywającym na terenach poza obecnym obszarem kraju, w kwestii zachowania ich niemieckiej kultury oraz tożsamości narodowej. Obowiązkiem państwa jest bowiem wspieranie Związków Wypędzonych w osiąganiu ich celów, w tym w działaniach na rzecz zachowania tradycji oraz obyczajów, a także w kultywowaniu pamięci o niemieckiej ojczyźnie. Partia ta postulowała, aby niemiecki rząd pomagał wypędzonym i ich potomkom w „odzyskaniu bezprawnie zrabowanego mienia”.

W tym kontekście ważny jest postulat NPD dotyczący zakończenia „kultu winy”, narzuconego i używanego celem zaspokojenia obcych interesów finansowych, a wyzwalającego autonienawiść, zwłaszcza wśród młodzieży – analizowali neonaziści. Partia ta chciała bronić Niemców przed moralną autodestrukcją, która miała być następstwem jednostronnego historycznego przypisania winy Niemcom za II wojnę światową. NPD „zbrodniarzami wojennymi” nazywała aliantów, a nie Niemców. Te elementy programu NPD budzą oburzenie narodów cierpiących w wyniku niemieckiej agresji.

W analizowanym programie politycznym partia skrytykowała też realizowaną do tej pory politykę edukacyjną i kulturową. Sprzeciwiała się polityce ujednociania i standaryzacji ludności, uzasadnianej egalitarną ideologią.

Ruch Narodowy

Ruch Narodowy powstał w 2012 roku, a od 2014 roku funkcjonował z przerwami jako partia polityczna. Prezesem partii został Robert Winnicki. Analizowany program Ruchu Narodowego *Suwerenny naród w XXI wieku* został przyjęty podczas kongresu programowego partii w Warszawie w 2016 roku⁵.

Program Ruchu Narodowego składa się z trzech części, a każda z nich obejmuje postulaty dotyczące suwerenności: politycznej, gospodarczej i kulturowej.

W zakresie pierwszej Ruch deklarował:

Państwo jest podstawowym instrumentem realizacji interesów narodowych. Ruch Narodowy odzyska państwo z rąk realizujących obce interesy, skorumpowanych elit, finansowych oligarchów oraz pasożytujących na nim klik oportunistów i ignorantów. Będziemy dążyć do naprawy Rzeczypospolitej, postawimy na odbudowę etosu służby publicznej. Chcemy twardo bronić polskich interesów wobec sił międzynarodowych i brukselskiej biurokracji. Poprzemy budowę Europy niepodległych narodów, opartej na dobrowolnej współpracy gospodarczej. Ruch Narodowy będzie zmierzał do odbudowy polskiego potencjału obronnego, aby zapewnić naszemu krajowi bezpieczeństwo.

Te twierdzenia zawarte w *Deklaracji ideowej* Ruchu Narodowego, będącej częścią jego programu, determinowały zarówno negatywną jego część, a więc krytykę formy ustrojowej państwa, która kształtowała się po 1989 roku, jak i pozytywną część programu, a mianowicie koncepcję organizacji państwa. W zakresie koncepcji ustrojowej państwa Ruch Narodowy postulował stworzenie systemu opartego na silnej władzy premiera. Tylko bowiem skoncentrowanie władzy w jednym ośrodku pozwoliłoby jej na skuteczność działań. Wprowadzeniu takich zmian miałyby służyć ordynacja wyborcza oparta na modelu zbliżonym do węgierskiego. Nowa ordynacja miałyby zapewniać wyłonienie silnej i stabilnej większości parlamentarnej. Stąd postulat wprowadzenia ordynacji mieszanej. Zgodnie z nią część posłów wybierana byłaby w wyborach proporcjonalnych, bez progu wyborczego i na podstawie liczenia głosów, na przykład metodą Sainte-Laguë. Ponadto część parlamentarzystów wybierana byłaby metodą większościową w okręgach jednomandatowych, a zwyczajny komitet wyborczy otrzymywałby „bonusowe” mandaty poselskie.

⁵ *Suwerenny naród w XXI wieku. Program Ruchu Narodowego*, Warszawa 10 XII 2016, <https://ruchnarodowy.net/wp-content/uploads/Program-Ruchu-Narodowego.pdf> (dostęp: 15 I 2021).

Partia ta proponowała także wzmocnienie instytucji referendum obywatelskiego, wprowadzenie bonu wyborczego (przekazanie ustalonej kwoty przeliczonej na podstawie liczby głosów za zgodą konkretnych wyborców), prowadzenie nadzoru nad kampanią wyborczą (w tym wprowadzenie zakazu kupowania czasu antenowego), powołanie Szkoły Kadr Politycznych (elitarnej państwowej instytucji, wyspecjalizowanej w transmisji doświadczeń pomiędzy różnymi pokoleniami i grupami ludzi), racjonalizację administracji publicznej, a także zasad wynagradzania i rekrutowania urzędników.

Reformom miałyby zostać poddany także wymiar sprawiedliwości. Ruch Narodowy postulował przywrócenie kary śmierci za morderstwa popełnione na dzieciach, morderstwa popełniane ze szczególnym okrucieństwem, zamachy terrorystyczne, zdradę stanu, a także wprowadzenie sądów przysięgłych orzekających o winie w sprawach politycznych, poszerzenie granic obrony koniecznej, pracę przymusową w interesie publicznym jako nowy rodzaj kary (choć współcześnie sądy mogą orzekać o pracy społecznej), zmiany kadrowe w wymiarze sprawiedliwości, przyspieszenie pracy sądów, a także, już w innej dziedzinie, reformy służb specjalnych.

Istotnym elementem programu Ruchu Narodowego był postulat militaryzacji narodu i zmian w polityce obronnej państwa. Partia proponowała w tym zakresie organizację powszechnego przeszkolenia wojskowego młodzieży szkół średnich, korekty w organizacji systemu obrony terytorialnej, dozbrojenie armii, zwiększenie korpusu zawodowych szeregowych, odbudowę przemysłu zbrojeniowego, uproszczenie dostępu do broni i stworzenie planów budowy broni jądrowej, która została uznana za ostateczny gwarant suwerenności państwa.

Podobnie jak w przypadku programów innych partii nacjonalistycznych, także i w programie Ruchu Narodowego istotne miejsce zajmowały postulaty dotyczące polityki migracyjnej. Partia odmawiała przyjmowania imigrantów z krajów Europy Zachodniej w ramach tak zwanego mechanizmu relokacji, domagała się zabezpieczenia granic przed nielegalną imigracją, wspierania państw regionu Europy Środkowej w walce z napływem imigrantów, była przeciwna ruchowi bezwizowemu z państwami muzułmańskimi, postulowała zintensyfikowanie działań przeciwko imigracji muzułmańskiej, wprowadzenie kwot i kryteriów imigranckich (określających maksymalną liczbę zezwoleń na pobyt i wiz, jakie mogą być w danym roku wydane, wprowadzenie obowiązku zadeklarowania religii przez imigrantów i obowiązek uzyskania imiennego zezwolenia przez imigrantów praktykujących islam), zaostrzenie kontroli imigracji z Ukrainy, wspieranie repatriacji z Syberii i Kazachstanu.

W polityce zagranicznej plany Ruchu Narodowego były determinowane koncepcją działań na rzecz realizacji interesów narodowych i zachowania suwerenności państwa, a także zaniechaniem myślenia opartego na mitach i polityki, w której Pol-

ska reprezentuje interesy innych stron. Dotyczy to zarówno stosunków z sąsiadami, jak i stanowiska wobec Unii Europejskiej. Podobnie jak inne partie nacjonalistyczne w Europie, także polski Ruch Narodowy zanegował dążenia do budowy federalnego superpaństwa europejskiego. W ocenie partii Unia Europejska jest organizmem odbierającym Polsce suwerenność, a nadto jest instytucją coraz bardziej scentralizowaną, a zarazem coraz bardziej niewydolną. Dlatego Ruch deklarował, że będzie dążył do tego, aby Polska opuściła Unię Europejską. Opuszczanie Unii byłoby jednak zadaniem rozłożonym w czasie i poprzedzonym kampanią informacyjną.

Ruch Narodowy deklarował się również jako partia antyglobalizacyjna, choć był przeciwny identyfikowaniu go z ruchem antyglobalizacyjnym tak zwanej lewicy. W programie sprzeciw wobec globalizacji uzasadniał bowiem inaczej:

W ramach procesów globalizacyjnych dochodzi do niszczenia tożsamości oraz odrębności kulturowej ludów i narodów, do dominacji i eksploatacji ekonomicznej, a także – do niszczenia państw narodowych i prób budowy hegemonicznych struktur politycznych o zasięgu kontynentalnym bądź światowym.

Drugą grupą postulatów Ruchu Narodowego, po postulatach ujętych w hasło „suwerenności politycznej”, była grupa dezyderatów z zakresu „suwerenności ekonomicznej”. W *Deklaracji ideowej* partia zapisała, że

Silne państwo samodzielnie kształtuje swoją politykę gospodarczą. Ruch Narodowy obroni polskiego złotego jako walutę narodową, ponieważ własny pieniądz jest jednym z filarów niepodległości. Powstrzymamy pogłębianie zadłużenia gospodarki i uprzywilejowanie obcych instytucji finansowych. Będziemy wspierać niezależność energetyczną Polski.

Takie ujęcie interesów gospodarczych Polski decydowało o koncepcjach, które sprowadzają się do myśli przewodniej partii, jaką jest „nacjonalizm gospodarczy”. W jego ramach Ruch Narodowy wymienił takie postulaty, jak na przykład:

- rozwój dużych przedsiębiorstw krajowych,
- wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw,
- uprzywilejowanie polskich firm w zamówieniach publicznych,
- nowa strategia wobec inwestycji zagranicznych,
- kształtowanie patriotyzmu gospodarczego,
- pomocnicza rola państwa w gospodarce,
- ochrona polskiej ziemi,
- rozwijanie konkurencyjności polskiego rolnictwa,
- konsolidacja struktury agrarnej,
- kooperacja rolników i rozwój spółdzielczości,
- wsparcie sprzedaży bezpośredniej,
- wsparcie rodzimego przemysłu przetwórczego i eksportu towarów rolno-spożywczych,

- budowa polskiej marki,
- protekcyjnistyczna polityka dla wybranych towarów rolnych.

Nacjonalizm gospodarczy obejmował także politykę surowcową i energetyczną. Ruch Narodowy postulował zrównoważony i oparty na krajowych zasobach rozwój zapewniający suwerenność energetyczną, konkurencyjną cenę energii elektrycznej, wspieranie rozwoju polskich technologii i polskich przedsiębiorstw. Według partii podstawowym paliwem dla polskiej elektroenergetyki powinien być nadal węgiel. Zasoby węgla miały zapewnić Polsce blisko dwieście lat suwerenności i bezpieczeństwa energetycznego. Ruch opowiadał się jednak za dywersyfikacją dostaw zagranicznych źródeł energii. Postulował wzmocnienie Ministerstwa Energii, oparcie energetyki na krajowym zapleczu surowcowym, wycofanie Polski z unijnej polityki klimatycznej, wprowadzenie energetyki jądrowej, zwiększenie własnego wydobycia gazu ziemnego, w tym wydobywanie gazu łupkowego. Pozostałe postulaty mieszczące się w koncepcjach nacjonalizmu gospodarczego objęły gospodarkę morską, turystykę, politykę regionalną, politykę rynku pracy, ochronę zdrowia, rynek finansowy, finanse publiczne, politykę fiskalną, system emerytalny.

W grupie postulatów obejmujących koncepcje Ruchu Narodowego z zakresu „suwerenności kulturowej” partia skoncentrowała się na dezyderatach obejmujących przede wszystkim politykę prorodzinną i ochronę małżeństwa. Objęły one postulaty socjalne mające na celu pomoc materialną polskim rodzinom (zapomogi, ulgi, premie), ale także żądania i postulaty motywowane ideologicznie, jak na przykład wsparcie tradycyjnych rodzin, sprzeciw wobec *gender* i krytykę pluralizmu seksualnego, sprzeciw wobec aborcji, a także dominującej w tym zakresie narracji (nowomowy). Ruch Narodowy postulował także liczne reformy w systemie edukacji, w tym powoływanie małych szkół czy wsparcie dla edukacji domowej, ale także zwiększenie władzy dyrektorów szkół, dbanie o dyscyplinę w szkole, wprowadzenie jednolitej nauki historii czy nacisk na ochronę przed liberalizacją w szkołach (demoralizacją), wychowanie do życia w rodzinie, wychowanie fizyczne i przysposobienie obronne.

Interpretując naród jako wspólnotę kulturową, Ruch poświęcił stosowne miejsce w programie także samej kulturze. Analiza narodu jako tego rodzaju wspólnoty uzasadnia zatem takie postulaty, jak między innymi: dekomunizacja instytucji kultury i nauki, pluralizm w działaniach instytucji kultury, ale i przywrócenie pozycji kulturze katolickiej, afirmacja kanonu kultury polskiej czy wsparcie dla polskich artystów. To wiązało się także z koncepcją polityki historycznej. Objęła ona kształtowanie świadomości historycznej młodych Polaków, uwzględnienie priorytetów historycznych w mecenacie państwowym, popularyzację dorobku polskich ruchów politycznych, w tym ruchu narodowego, walkę z antypolonizmem. W ocenie Ruchu Narodowego „Naród tylko wtedy jest niepodległy, kiedy myślenie jego elit jest niezależne od zewnętrznych ośrodków i zakorzenione w jego historii”.

Zakończenie

Koncepcje programowe partii nacjonalistycznych i ich aktywność jest przejawem oporu wobec dominujących we współczesnym świecie tendencji globalizacyjnych, integracyjnych i uniformizacyjnych. Aktywność i cele tych partii to również forma oporu wobec dominującej narracji w świecie zachodnim, a więc „opowieści” o teraźniejszości i przyszłości świata. Odpowiedzią na dominujące tendencje stał się nacjonalizm, którego celem jest dywersyfikacja świata oparta na wspólnotach narodowych, a więc złączonych tożsamością przynależności do narodu, językiem, kulturą, świadomością, a także wspólnotą pochodzenia – biologiczną lub historyczną, których celem jest zaspokajanie potrzeb kolektywnych i realizacja interesów narodowych. W tym znaczeniu cele programowe partii nacjonalistycznych w Europie są odpowiedzią na oczekiwania społeczne, inne niż konsekwencje przemian globalizacyjnych, w tym także integracji europejskiej. Są odpowiedzią na deficyty demokracji, zarówno realne, jak i wyimaginowane oraz alienację elit politycznych od ich społecznego zaplecza. To implikacja dysproporcji społecznych o charakterze materialnym, intelektualnym i kulturowym oraz nierównomiernego rozwoju wielkich grup społecznych w ramach społeczeństw państwowych. Nacjonalizm to także odpowiedź na brak poczucia bezpieczeństwa jednostek i społeczeństw w epoce ryzyka. Taki nacjonalizm ujawnia się jednak nie tylko w postulatach partii nacjonalistycznych, ale i działaniach elit politycznych poszczególnych państw w sytuacjach kryzysowych. Poparcie dla nacjonalistycznych trendów we współczesnej Europie to także odpowiedź na szok szybkości współczesnych przemian technologicznych, kulturowych czy społecznych, a także związane z tym zagrożenie dla stabilności społecznej. To wreszcie odpowiedź na przemiany w systemach aksjologicznych społeczeństw zachodnich, w których tradycyjne wartości, takie jak pracowitość i religijność, ulegają ewaporacji albo w dominującym dyskursie stają się zdeprecjonowane, a w praktyce życia społecznego nie są realizowane. Nacjonalizm i społeczne poparcie dla nacjonalistycznych idei to wreszcie przejaw wiary, przekonań lub wiedzy o tym, że tylko państwo narodowe jest i pozostaje (albo pozostawać powinno) jedyną organizacją polityczną, która jest w stanie skutecznie oddziaływać na procesy wewnętrzne i międzynarodowe, zapewniając bezpieczeństwo narodowi we wszystkich jego dziedzinach. Idee silnego państwa realizującego przypisane mu funkcje oraz decyzyjnej, centralnej i skutecznej władzy, będącej emanacją woli narodu (abstrahując od koncyptowanych w tym względzie zagrożeń dla wolności indywidualnych i zbiorowych), miały stanowić alternatywę dla wyzbywania się przez państwo jego tradycyjnych zadań oraz związanej z tym nieskuteczności w rozwiązywaniu problemów społecznych i ograniczonych możliwości w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa oraz realizacji funkcji wspólnotowych i tożsamościowych.

Wymienione czynniki mogą być przesłankami (wśród wielości innych) służącymi wyjaśnieniu przyczyn poparcia dla partii nacjonalistycznych w analizowanych państwach. W 2017 roku wybory prezydenckie we Francji wygrał Emmanuel Macron z poparciem w II turze 66,06% wyborców, ale jego kontrkandydatka Marine Le Pen z Frontu Narodowego uzyskała 33,94% głosów⁶. Wybory do Parlamentu Europejskiego we Francji w 2019 roku Front Narodowy (występujący pod nową nazwą – Zjednoczenie Narodowe) wygrał, uzyskując 23,34% głosów⁷. W tym czasie nie miała istotnego poparcia w wyborach parlamentarnych ani europejskich Narodowodemokratyczna Partia Niemiec. W 2019 roku w wyborach do Parlamentu Europejskiego uzyskała poparcie na poziomie 0,3%. Jednakże należy wyjaśnić, że mogło na to wpłynąć pojawienie się na niemieckiej scenie politycznej innego ugrupowania, a mianowicie Alternatywa dla Niemiec (Alternative für Deutschland, AfD). Partia ta została założona w 2013 roku, a więc jej historia jest znacznie krótsza niż dzieje NPD. Pomimo tego w wyborach europejskich z 2019 roku uzyskała poparcie na poziomie 11%⁸. Co istotne, retoryka niektórych polityków AfD była zbliżona do retoryki członków NPD. W Polsce w wyborach krajowych w 2019 roku członkowie Ruchu Narodowego kandydowali w ramach Konfederacji Wolność i Niepodległość, uzyskując pięć mandatów⁹, a w wyborach prezydenckich w 2020 roku Krzysztof Bosak zdobył 1 317 380 głosów, czyli 6,78%¹⁰. Wyniki te potwierdzają oczekiwania części społeczeństw Francji, Niemiec i Polski, ich rozczarowanie przemianami politycznymi i gospodarczymi w Europie oraz zaistnienie symptomatów albo kształtowanie się alternatywnych tendencji w kierunkach przemian politycznych i gospodarczych w Europie.

⁶ Ł. Jurczyszyn, *Komentarz PISM: Emmanuel Macron prezydentem Francji*, 7 V 2017, https://www.pism.pl/publikacje/Komentarz_PISM__Emmanuel_Macron_prezydentem_Francji (dostęp: 18 I 2021).

⁷ *Wyniki wyborów europejskich w 2019 r.*, <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/pl/wyniki-krajowe/francja/2019-2024/> (dostęp: 18 I 2021).

⁸ *Wyniki według partii krajowych: 2019-2024, Niemcy*, <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/pl/wyniki-krajowe/niemcy/2019-2024/> (dostęp: 18 I 2021).

⁹ *Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2019*, <https://sejmsenat2019.pkw.gov.pl/sejmsenat2019/pl/wyniki/sejm/pl> (dostęp: 18 I 2021).

¹⁰ *Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2020*, <https://prezydent20200628.pkw.gov.pl/prezydent20200628/pl/wyniki/1/pl> (dostęp: 18 I 2021).

Cele programowe partii nacjonalistycznych w Europie na początku XXI wieku. Przykład Front National (Rassemblement National), Nationaldemokratische Partei Deutschlands i Ruchu Narodowego

Streszczenie. Przedmiotem artykułu są cele nacjonalistycznych partii politycznych zawarte w ich programach politycznych. Przeanalizowano programy polityczne wybranych partii nacjonalistycznych działających we Francji, Niemczech i Polsce. Celem była odpowiedź na pytanie o treści programowe i ich adekwatność do przemian toczących się we współczesnym świecie, a związanych z integracją europejską, globalizacją rozumianą jako ujednocianie, uniformizacja i standaryzacja, a także z koncepcjami organizacji społeczeństw analizowanych państw i deficytami demokracji na poziomie ponadnarodowym.

Słowa kluczowe: nacjonalizm, partia polityczna, radykalizm, program polityczny, Front Narodowy, Narodowodemokratyczna Partia Niemiec, Ruch Narodowy, globalizacja, integracja europejska

The program goals of nationalist parties in Europe at the beginning of the 21st century. Example of the National Front (the National Rally), the National Democratic Party of Germany and the National Movement

Summary. The subject of the article are the goals of nationalist political parties included in their political programs. The political programs of selected nationalist parties operating in France, Germany and Poland were analyzed. The aim was to answer the question about the content of the programs and its adequacy to the changes taking place in the modern world and related to European integration, globalization understood as unification, uniformization and standardization, as well as the concepts of organization of societies in the analyzed countries and deficits of democracy at the supranational level.

Keywords: nationalism, political party, radicalism, political program, National Front, National Democratic Party of Germany, National Movement, globalization, European integration